

Undervisningsmaterialer om kulturmøde

De juleløse jøders jul

Magda Goldschmidt – vokset op i Sverige i ortodoks-jødisk familie med tyske rødder

I denne mørke vintertid, hvad kan man andet end at glæde sig til lys og sang og glade mennesker alle vegne. Sådan husker jeg det også fra min barndom i Sverige, selv om jeg er opvokset i en ortodoks jødisk familie. "Du må få et juletræ med al dens pynt, men så får du heller ikke mere af mig i fremtiden" dette var min fars svar på spørgsmålet, om vi skulle have juletræ. Jeg afstod fra juletræet, og husker heller ikke at det var et stort problem, for hvad min højt elskede far sagde, var selvfølgelig rigtigt. Han gik endda så vidt at der ikke måtte være noget gran i huset. Det mindede ham om begravelser.

Der var dog en anden tradition, som jeg så heller ikke kunne følge, at holde *Julgransplundring*, juletræsfest. Dette var meget udbredt fornøjelse i Sverige, hvor alle kammerater inviteredes til dans omkring juletræet, fest og slikposer til sidst. Nu er jeg så heldig, at jeg har fødselsdag *tjugondag Knut*, dvs.

den tyvende dag efter jul, "så slænges granen ut", og der skulle holdes juletræsfest. I stedet måtte jeg holde fødselsdagsfest, og der manglede ikke noget, kun juletræet. Som man kan se beholder svenskerne juletræet meget længere i stuen, end man gør i Danmark. Det svenske juletræ står nemlig i vand, og jeg har oplevet hos venner, at det er begyndt at få små nye skud.

Der var ingen julepynt i mit barndomshjem, men jeg savnede ikke noget, da vi holdt chanukkah med rige traditioner. Der blev tændt lys alle 8 dage og vi hyggede os i den lille familie, hvor jeg var det ene barn. Den ene af dagene fik vi også gaver. Som lidt ældre skolebarn, kunne jeg selvfølgelig ikke undgå at blive påvirket af de mange juletraditioner, som var rundt omkring mig. Jeg har altid haft glæde af at give og modtage gaver, og som enebarn blev jeg sikkert rigtigt forkælet, selv om der ikke var så mange midler at gøre godt med.

En tradition som svenskerne holder stift på, og som jeg lærte af mine kammerater, var at hver pakke skulle have et rim, som fortalte om dets indhold. Modtageren skulle så gætte indholdet, før han åbnede pakken. Denne tradition indførte jeg til chanukkah, hvor alle pakker kom i en sæk, og jeg stod for uddelingen. Vi havde ikke nogen særlige madtraditioner til chanukkah, jeg kan ikke huske at vi fik "latkes", da det er det samme som *raggmunkar*, svensk hverdagsmad. Min mor stammede fra Tyskland, og jeg tror at latkes er en østeuropæisk spise. Til gengæld nød min mor og moster at få karpe omkring juletid, eller var det til nytår, det var en tysk tradition.

Vi havde selvfølgelig en strengt kosher husholdning derhjemme, så juleskinken var for mig noget, man så på billeder, og den stod på køkkenbordet hele julen hos min bedste veninde. Den var stor, rund og glaseret, og man tog sig en skive, når man var sulten. Skinken hos min veninde stod for mig som noget, der hørte julen til, og jeg var næsten voksen, før det gik op for mig, at man også spiser skinke resten af året, dog måske i anden form end til julen.

Den 13. december er i Sverige en lysets dag, hvor man fejrer Lucia.

Der er fest i enhver institution, skole og arbejdsplads. Ofte mødes man tidligt om morgenen, hvor en lyshåret, høj og smuk pige eller kvindelig medarbejder er Lucia, med hvid særk og lys i håret. I skolen afsatte vi hele dagen til fest, samtidigt en julefest, da skolen sluttede nogle dage senere omkring den 17. december. At blive udset som Lucia, var en stor ære, som selvfølgelig ikke kunne overkomme en lille, mørk og buttet jødisk pige. Og dog, drengene i klassen, det sidste år i gymnasiet, ville lave om på traditionerne, så jeg blev valgt. Jeg tror ikke at jeg fortalte min far dette, men for mig betød det ikke andet end skæg og ballade. Til Luciafejrende hører kaffe med *Lussekatter*, en safran hvedebrødsbolle med rosiner og evt. mandler. Desuden serveres brune kager og hvis det skal være fest, også gløgg. At fejre Lucia, er noget der ligger dybt i enhver svensker, og der er mange svenske piger i Danmark, selv jødiske, der ikke kan lade være med at bage "Lussekatter" i begyndelsen af december.

Selv om jeg ikke deltog, så kunne jeg ikke undgå at få de svenske juletraditioner ind under huden, og jeg har, siden jeg kom til Danmark, ofte fortalt mine gymnasieklasser om forskellen mellem dansk og svensk

jul. Kan vi kalde det dansk/svensk integration?

Juleaften var svær, især de år Chanukkah ikke faldt sammen med julen. Alle vennerne havde sine familier, de var sammen med. Jeg havde ikke rigtig nogen jødiske jævnaldrende kammerater, og de andre fejrede alle jul. Da jeg blev lidt ældre, kan jeg huske, at der lidt senere juleaften blev ringet fra min bedste veninde, som spurgte om jeg ikke ville komme over og se hendes julegaver. Det måtte jeg gerne.

Den spejdertrop, jeg tilhørte, lavede altid en juletur i starten af december. Hvad jeg husker fra den, er hvid sne og kulde udenfor, masser af tændte lys, hygge og varm kakao indenfor. Som spejder skulle vi gøre en god gerning op til julen, faktisk selve juleaften samledes vi i troppen. Alle havde vi nogle godter med og der blev indkøbt blomster. Vi besøgte ældre - vi syntes de var meget gamle - i nærområdet, som vi havde fået at vide var helt alene. Selv en lille jødisk pige kunne føle at vi gjorde en forskel for disse mennesker, med vor julekurv og julesang. Jo, jeg sang med, men i de vers hvor Jesus var nævnt, tav jeg stille.

Jeg har aldrig savnet, at vi ikke fejrede jul, det var Chanukkah, der

var festen for mig. Det giver en dejlig følelse af at vi har noget særligt, men at vi også kan glæde os med det omgivende samfund.

I de fleste ægteskaber bliver familietraditioner smeltet sammen, og sådan skete det også, da jeg flyttede til Danmark og blev gift med Bent, som stammer fra en gammel dansk jødisk familie. På moderens side en religiøs familie, på faderens side en assimileret dansk jødisk familie.

Bent og hans søskende fortæller om de traditioner man havde i deres hjem:

Der blev holdt Chanukkah og blev tændt lys og givet gaver. Ofte var man inde hos bedstefar, kantor Grossmann, og mormor til lystænding.

Hjemme i det store hus havde man tjenestepiger og de skulle have fri juleaften. Derfor samledes man lille juleaften sammen med pigerne, som ikke var jøder. De havde fået et lille juletræ på deres værelse. Der fik familiens børn lov til at være med til at pynte juletræet, og sammen spiste man et festligt måltid bl.a. bestående af kogt torsk. Der blev også givet gaver både til personale og børnene.

Familien har beholdt traditionen med at samles lille juleaften, i dag står

menuen dog på fiskeskildpade, en gammel dansk-jødisk sammenkogt ret med kogt torsk, kogte og stegte fiskeboller, champignons og kastanier i brun sovs og pyntet med halve æg og oliven. Til retten serveres butterdejssnitter. Min svigermoders opskrift på ris á l'amande er uovertruffen, og det var selvfølgelig efterretten. Vi glæder os alle til denne aften og i år havde næste generation i den ene familie overtaget arrangementet. Vi håber at traditionen vil holde mange år frem i tiden.

Juleaften hjalp Bents store søstre med forberedelse til "De juleløse jul". Politiken lavede et arrangement i Odd Fellowpalæet, hvor man dagen før juleaften dækkede bord og pyntede op for til juleaften at modtage dem, der ikke havde andre steder at fejre jul. Juleaften hjalp man så med serveringen af flæskesteg og ris á l'amande. Der var musik og underholdning og alle fik en julekurv med hjem. Der var også andre jødiske unge, der hjalp til ved dette arrangement.

Juleaften kom bedstefar og mormor ud til huset på Norgesmindevej, og der blev i familien spist gåsesteg, ligesom i mange andre danske familier.

Bent og jeg har i vort hjem sammen med vore børn ført den jødiske tradition videre med at fejre Chanukkah, og ikke nogen juletraditioner. Jeg tror ikke børnene har savnet juletræ og julegaver. De gik på den jødiske skole og fik også derfra jødiske traditioner.

I min WIZO-gruppe ville vi dog gøre noget, som var et lille plaster på såret. I stedet for julekalender lavede vi en Chanukkahkalender. Blå filt spændt op mellem to lister. På den blå filt limede vi 8 lys af filt og skumgummi, og under dem 8 ringe til at hænge gaver i. Kalenderen blev taget i brug 1. dag af Chanukkah, og så var der små pakker til hver morgen i Chanukkah, ligesom en julekalender. Da børnene blev lidt større kunne de ikke lade være med at gå og føle på pakkerne, så det næste år fandt jeg på at pakke 8 ens tændstikæsker ind og hænge dem i ringerne. Der lå en lille meddelelse indeni æskerne, se under puden i sofaen, kik under stolen i stuen, og på den måde kunne de finde frem til en lille gave. Da de blev større og var spejdere, kunne jeg på skolefri dage finde på at skrive meddelelsen med morsetegn eller i kode, så at det tog lidt længere til, og var idt mere morsomt, at finde gaven.

Jeg har selvfølgelig i alle årene bagt Luciaboller, og lagt i fryseren. Kolde

vinterdage, når vi havde været ude at kælke, var der ikke noget bedre end at drikke en kop varm kakao med en Luciabolle til. I dag får drengene en pose boller med hjem, når de er bagt til den 13. december.

Inspireret af en lille kogebog startede jeg vor egen Chanukkah tradition, vi bagte et honningkagehus i starten af december hvert år. Delene var lavet af honningkage og pyntet med sukkerglasur, og flormelis gjorde det ud for sne. Huset blev limet sammen med smeltet sukker, og jeg tror, der sad en lille piperensernisse i skorstenen. Huset stod på en bakke med "sne" dvs. vat rundt om. Huset blev spist i venners selskab lidt senere i december.

Vore børn blev selvfølgelig ikke snydt for Chanukkahgaver, som de fik hver aften når vi tændte lysene, da de var mindre, senere kun en aften i løbet af ugen. I dag samles familien stadig en aften i Chanukkah, hvor vi tænder lysene, spiser godt og giver gaver. Vor familie har taget traditionen op med at spise latkes en gang i Chanukkahugen, men sufganiot har vi ikke kendt, før vi har fået dem serveret i Carolineskolen eller til andre arrangementer. Børnene lærte at spille med sevivon i Carolineskolen, det kendte vi ikke før.

Mange foreninger holder Chanukkahfest, så ugen er oftest travl med lystænding i venners kreds.

Man kan vel nok ikke tale om at vi jøder er juleløse. Samfundet rundt omkring os påvirker os på mange måder, gennem julepyntede gader, lys og farver i forretningerne og glæde over alt. De fleste af os er med til en eller flere julefrokoster, hvor man mange steder tager hensyn til vore spiseregler, så at der er andet at spise end de traditionelle juleretter. Selv når vi har været i Israel til Chanukkah, har vi oplevet at der er festligt pyntet over alt - mon ikke vi lærer af hinanden?

Julen varer lige til påske, siger man i sangen. Chanukkah varer ikke så længe, men til gengæld føler en jødisk husmor arbejdet op til Pesach, påske, lige så hårdt som mangan dansk husmor til julen. Til Pesach vender vi op og ned på husholdningen. Alle de ting, der ikke har været i brug siden sidste påske, kommer frem og vi glæder os til en hel uge sammen med familien og med mange faste traditioner. Jøder ser frem mod foråret og påsken, men ind i mellem kommer Purim, men det er en helt anden historie.